
Dvadesetgodišnjica »Kongoanske krize«:
Prilog za kompleksnu analizu

Darko Bekić

Sredinom ove godine navršavaju se dva desetljeća od izbijanja tzv. kongoanske krize, jednog od najdramatičnijih političkih događaja poslijeratne povijesti. Kompleksni sadržaj »kongoanske krize« nosio je u sebi sve bitne značajke međunarodnih političkih odnosa (nakon drugoga svjetskog rata.) Bio je to međunarodni sukob kojem je neposredni povod bila dekolonizacija Belgijskog Konga i uspostavljanje neovisne Republike Konga, a izazvale su ga bivša kolonijalna sila ali i neokolonijalističke sile i interesi. Sukob je bio, prije svega, ekonomski uvjetovan, ali su značajne bile i političko-strateške konsideracije. Najzad, »kongoanska kriza« pretvorila se u poprište međublokovskog nadmetanja, ali su u njezinu rješavanju značajnu ulogu imale i izvanblokove, azijsko-afričke zemlje.

Kongoanska drama, čiji je prvi čin završio mučeničkom smrću prvog predsjednika vlade, Patricea Lumumbe, u promijenjenim unutrašnjim i vanjskim okolnostima, na neki način još traje. Unatoč tome, gledano iz današnje perspektive, možemo ustvrditi da je poraz snaga napretka i slabosti, samo nekoliko mjeseci nakon mučkog ubojstva Lumumbe, bio nadoknađen ubrzanim zbližavanjem izvanblokovskih zemalja i institucionaliziranjem njihove solidarnosti i zajedništva u sklopu pokreta nesvrstavanja. S druge strane, ime krvnika Moisea Čombea izvlačimo iz zaborava samo onda kada obilježavamo godišnjicu velikog djela i žrtve Patricea Lumumbe.

Uvod

Prije nego što razmotrimo tijekom i različite aspekte »kongoanske krize« treba da se prisjetimo nekih osnovnih ekonomsko-političkih značajki Konga, današnjeg Zaira. Prije svega, treba naglasiti da je to druga zemlja po veličini (2,3 mil. km²) i prva po bogatstvu prirodnih izvora u Africi, a po nekima — čak i u svijetu. To se posebno odnosi na važne zalihe skupih ili strateških minerala ili ruda: Zair je najveći svjetski proizvođač industrijskih dija-

manata i kobalta (3/4, odnosno 2/3 svjetske proizvodnje), peti je u svijetu po proizvodnji bakra, sedmi po kositru, jedanaesti po zlatu, a dvanaesti po proizvodnji cinka. U Zairu se vade i velike količine rijetkih ruda, značajnih za elektronsku i svemirsku tehnologiju: tantala, tungstena, kadmija, germanija, nikla, mangana, srebra i drugih. Za Zair je posebno znakovito što uz bogata nalazišta mineralnih sirovina raspolaže i golemim hidroenergetskim potencijalima prijeko potrebnim za masovnu eksploataciju i primarnu preradu ovih sirovina: porječje rijeke Kongo jedno je od najvećih u svijetu, i daje 16 posto ukupne svjetske hidroenergije! Ako tome dodamo da ova zemlja raspolaže s gotovo polovicom svih šuma središnje Afrike (105 mil. ha), velikim prostranstvima plodnog zemljišta pogodnog za uzgoj svih tropskih kultura i razvoj stočarstva, nije čudno što je u svojoj modernoj povijesti, od vremena belgijskog kralja Leopolda do anonimnih upravnih odbora današnjih višenacionalnih tvrtki, Zair neprekidno bio meta kolonijalističkog, odnosno neokolonijalističkog presizanja i međublokovskog nadmetanja.¹

Pri tome, belgijska kolonijalna uprava kumovala je najmanje dvjema međunarodnim krizama oko Konga: onoj u vrijeme Berlinske konferencije o Africi 1884—1885. i onoj koja je nastupila neposredno poslije uspostavljanja kongoanske neovisnosti 1960—1963.

Obje krize bile su, nesumnjivo, izazvane interesom za osvajanje, odnosno zadržavanje kontrole nad golemim prirodnim bogatstvima Konga. Treba, naime, znati da je Belgija, inače malena i relativno siromašna zemlja, zahvaljujući svojem jedinom kolonijalnom posjedu, Kongu, desetljećima stajala uz bok najvećih financijskih sila svijeta. To je osobito došlo do izražaja nakon drugoga svjetskog rata, kada se Belgija, unatoč ratnim pustošenjima, na osnovi višestruko pojačane kolonijalne eksploatacije, oporavila »preko noći«. Izvori poslijeratnog belgijskog privrednog »buma«, naravno, nisu bili tajna, posebno ne za ostale kolonijalne pretendente. Tako je pariški tisak s vidnom zavišću otvoreno pisao: »... Kongo je nesumnjivo najbogatija kolonija svijeta. Samo se posjedovanjem Konga može objasniti što se Belgija poslije drugoga svjetskog rata, iako poharana ratom i njemačkom okupacijom, tako brzo oporavila.«²

Izvozom strateških sirovina, potrebnih savezničkoj ratnoj industriji, Kongo je Belgiji priskrbio velike dolarske i sterlinške zalihe, koje su se u vrijeme »hladnog rata« još i povećale, tako da se Bruxelles pojavio kao zajmodavac velikim silama kao što su Francuska i V. Britanija. Prema podacima Središnje banke Konga iz početka 1960, ukupna dobit belgijskih tvrtki angažiranih u Kongu od 1950. do 1956. iznosio je 61,6 milijardi Bfr ili 1,21 milijardu US\$.³ Najveća od tih tvrtki, famozna Union Minière de

1
Vidi: mr D. Bekić i suradnici, *Teorije interpretacije nesvrstanosti u djelima i istupima afričkih državnika*, Institut za zemlje u razvoju, Zagreb, 1978, str. 26—27.

2
Vidi: »La Tribune des Nations«, 26. marta 1958.

3
Do proglašenja neovisnosti Belgija je u eksploataciju privrednih bogatstava Konga uložila ukupno oko 3 milijarde US \$, odnosno 86 posto svih stranih investicija u Kongu. (Vidi: D. Marković, *Patrice Lumumba. Velika zavjera u Kongu*, NIP, Zagreb, 1961, str. 7—9). Temeljitu analizu kolonijalističke eksploatacije Konga vidi u djelu:

Haut Katanga, u posljednjoj godini kolonijalne uprave, 1959, ostvarila je čist prihod veći od 3,5 milijarde Bfr, odnosno više od 70 milijuna US\$, s tim što je svaka od 1,24 milijuna njezirih dionica svojem vlasniku donijela čak 2200 Bfr prvi put i još dodatnih 220 Bfr drugi put.⁴

Neovisnost s predumišljajem

Nacionalno oslobodilački pokret Konga počeo se razvijati relativno kasno, najprije u redovima domaće inteligencije i sitnog činovništva. Pri tome su se razvile dvije osnovne struje: centralistička, koja je pretendirala na okupljanje svih Kongoanaca, bez obzira na regionalne i plemenske razlike, okupljena oko Lumumbina Kongoanskog narodnog pokreta (Mouvement National Congolais), i niz federalističkih i plemenskih pokreta od kojih je najznačajniji bio tzv. ABAKO, udruženje pod vodstvom J. Kasavubua.⁵ Pad svjetskih cijena bakra, koji je kulminirao 1957. godine, uključio je u tu borbu i šire narodne slojeve, prije svega domaće rudare, kojima je zaprijetila nezaposlenost.⁶ Početkom 1959. godine u Leopoldvilleu (danas Kinshasa) izbile su masovne demonstracije koje su bile ugušene u krvi. I kada su svi očekivali da pred Kongom stoji dugogodišnja, teška borba za oslobođenje, belgijska je kolonijalna uprava, gotovo naprečac, započela pripreme za napuštanje Konga. Iza toga se, međutim, krila spoznaja da u eri općeg vala dekolonizacije Belgija ne bi imala snage nositi teret jednog novog, »crnoafričkog« Alžira i da je stoga povoljnije rješenje davanje formalno-pravne neovisnosti Kongu. Belgijanci su tu neovisnost zamišljali tako da svojoj bivšoj koloniji odobre izbor parlamenta, vlade i predsjednika Republike, a Bruxelles da u svojim rukama zadrži kongoansku vojsku, policiju i aparat državne uprave, da kontrolu nad privrednim životom Konga i ne spominjemo.⁷

Već 30. lipnja 1960. proglašena je nezavisnost Konga. Kasavubu je izabran za predsjednika Republike, a Lumumba za predsjednika vlade. Međutim, nevolje su počele već nakon nekoliko dana. Naime, 5. srpnja kongoanski su se vojnici pobunili protiv svojih belgijskih starješina, razoružali ih i rastjerali. Vlada premijera Lumumbe stala je na stranu vojnika i na mjesto zapovjednika, umjesto Belgijanca Janssena, imenovala V. Lundulu. To je označilo početak vala afrikanizacije svih državnih organa što su ostali u rukama Belgijanaca, tako da su se samo za nekoliko dana na

Samir Amin, *Catherine Coquery-Vidrovitch, Histoire économique du Congo 1880—1968*, IFAN, Dakar-Éditions Anthropos, Paris, 1969.

4 Glavni dioničari Union Minière bila su belgijska društva Comité Spécial du Katanga i Société Générale de Belgique, te britanska tvrtka Tanganyka Concessions Ltd.

5 Vidi: M.D. Danelan, M.J. Grieve, *International Disputes: Case Histories 1945—1970*, Europa Publications, London, 1973, pp. 203—204.

6 Ibidem, str. 203.

7 Vidi: M. Gurtov, *The United States Against the Third World, Antinationalism and Intervention*, Praeger, New York, 1974, p. 50.

svim rukovodećim mjestima, osim u privredi, našli Kongoanci. Ti događaji izazvali su uznemirenje 115.000 bijelaca, većinom Belgijanaca, koji su naglo počeli napuštati Kongo. Međutim, belgijske jedinice iz logora u Kitoni i Kamini, stacionirane u Kongu prema Ugovoru o prijateljstvu, pod izgovorom zaštite »života i imovine bijelaca«, pojačane novopridošlim padobrancima, 10. srpnja započele su otvorenu vojnu intervenciju.⁸ Sastavni dio te akcije, kako se poslije pokazalo, bilo je otcjepljenje najbogatije kongoanske provincije Katange (danas Saba) čiju je »neovisnost« proglasio šef tamošnje Konfederacije katanških (plemenskih) udruženja, CONACAT, zloglasni M. Čombe (11. 7. 1960).

Istog dana, središnja vlada zatražila je vojnu pomoć od vlade SAD, ali je predsjednik Eisenhower to odbio, pa su se Kasavubu i Lumumba, 12. srpnja, obratili Ujedinjenim narodima, sa zahtjevom da interveniraju i »zaštite nacionalni teritorij Konga od sadašnje vanjske agresije koja je prijetnja svjetskom miru.«⁹ Ovaj put vlada SAD pokazala je punu spremnost da saraduje i osigurala masivnu logističku podršku jedinicama UN, tako da se već u drugoj polovici kolovoza u Kongu nalazilo oko 15.600 plavih šljemova, većinom iz nesvrstanih afričkih i azijskih zemalja.

Kako se kasnije pokazalo, Sjedinjene Države su uskraćivanjem vlastitih jedinica, ali punom logističkom, finansijskom, pa i političkom kontrolom nad snagama UN ostvarile znatno širi manevarski prostor za zaštitu i promociju vlastitih, odnosno blokovskih interesa u Kongu.¹⁰ Treba znati da američki kapital u to vrijeme nije imao značajnijih ulaganja u Kongu, ali je američki vojno-industrijski kompleks bio veliki kupac kongoanskih sirovina, posebno bakra i cinka. Još važnija od toga bila je činjenica da je u poslijeratnom razdoblju, do 1960. godine, upravo kongoanski uran bio glavna sirovina za izradu američkoga vojnog nuklearnog potencijala.¹¹

Iz toga, međutim, ne treba zaključivati da su u »kongoanskoj krizi« SAD imale istu računnicu kao i Belgija, odnosno druge zainteresirane zapadnoevropske zemlje. Dok su ove potonje, zbog velikih ulaganja i ovisnosti o dopremi sirovina iz Katange, neokolonijalističkom intervencijom pokušale »spasiti« bar tu najbogatiju kongoansku provinciju, SAD su problemu prilazile sa šireg, globalnostrateškog stajališta. Eisenhowerova administracija ocjenjivala je (s blokovskih stajališta, posve ispravno!) da bi otcjepljenje Katange, do kojeg je očigledno došlo po dogovoru s Bruxellesom, dugoročno gledano, štetilo interesima Zapada u središnjoj Africi. Prema američkoj analizi, bez prihoda iz bogate Katange glomazni Kongo našao bi se idućih godina u nepremostivim razvojnim poteškoćama, što bi tamošnju lijevo orijentiranu vladu Lumumbe učinilo »podložnom sovjetskoj dominaciji.«¹² Naprotiv, cjelovit Kongo, uz »umjerenu« vladu i vlastite fi-

8

T.M. Franck, J. Carey, L.M. Tondel, Jr., *The Legal Aspects of the United Nations Action in the Congo*, Oceana Publications, Inc., Dobbs Ferry, N.Y., 1963. pp. 12—13.

9

Vidi: United Nations Security Council, Documents S/4382, July 13, 1960.

10

M. Gurtov, op. cit., str. 51—52.

11

Vidi: US Army, Area Handbook for the Republic of Congo (Leopoldville), Washington, D.C., Government Printing Office, 1962, p. 535. Dodajmo da su zalihe visokovrijednog zlatnog urana upravo te, 1960. godine bile uglavnom iscrpljene.

12

Vidi: R. Murphy, *Diplomat Among Warriors*, Collins, London, 1964, p. 405.

nancijske izvore, uskoro bi mogao postati stabilna, »demokratska« zemlja u razvoju. Zato je u Washingtonu prevladalo shvaćanje da smirivanje »kongoanske krize« znači prije svega odstranjivanje dviju ličnosti koje su, prema tom shvaćanju, označavale nepoželjne političke krajnosti u Kongu: Lumumbe i Combea. Naravno, Sovjetski Savez brzo je prozreo tu računicu i, u skladu s formalnim pozivom koji mu je kongoanska vlada uputila 14. srpnja, počeo slati tehničare, avione, opremu i oružje, ali, što je znakovito, ne u Leopoldville, koji je bio pod kontrolom snaga UN, nego u glavno uporište Lumumbinih pristaša, u Stanleyville.¹³ Te isporuke, i snažna sovjetska političko-propagandna akcija u Vijeću sigurnosti i šire, u korist legalne vlade, dali su kongoanskoj krizi novu dimenziju međublokovskog nadmetanja.¹⁴ Na ovom mjestu treba, međutim, jasno naglasiti da se o Lumumbi osobno ni u kojem slučaju ne može govoriti kao o političaru i revolucionaru koji bi bio blokovski orijentiran, a još manje komunist. Svoju političku filozofiju Lumumba je jugoslavenskom novinaru 19. srpnja 1960. sažeto ocrtao ovim riječima: »... Da bismo ostvarili punu nacionalnu nezavisnost, moramo postići ekonomsku nezavisnost, moramo postići ekonomsku dekolonizaciju. Nužno je također da pristupimo provođenju plana brze industrijalizacije zemlje, a u poljoprivredi stvaranju i jačanju zadrukarstva.« (...) »Pozicija moje vlade je izvanblokovska. Ne želimo vezati Kongo ni za jednu blokovsku stranu. Naša je vlada prihvatila principe pozitivne neutralnosti. Mi smo pristaše široke međunarodne suradnje, koja treba da se zasniva na potpuno ravnopravnim odnosima.«¹⁵ U kolovozu je zapovjedništvo snaga UN u Kongu postiglo sporazum s belgijskim jedinicama da se povuku u svoje baze, a s Combeom da prihvati jednu jedinicu »plavih šljemova« na teritoriju Katange. Premijer Lumumba, međutim, nije odobravao takvu politiku snaga UN, jer je od njih očekivao prije svega da istjeraju belgijske jedinice iz Konga i skrše secesiju Katange.

Smjenjivanje Lumumbe

Kada je postalo jasno da Sekretarijat UN i generalni sekretar Dag Hamarskjöld osobno, u skladu s planom zacrtanim u Washingtonu, zapravo rade protiv legalne vlade Konga, Lumumba je, možda i na nagovor druge strane, odlučio da sam preuzme inicijativu. Opskrbljene sovjetskim avionima, kamionima i tehničarima, njegove su jedinice krajem kolovoza počele ofenzivu na Katangu i na dio pokrajine Kasai, u kojoj je novi secesionist A. Kalonji osnovao tzv. »Rudničku državu« (The Mining State).¹⁶ Na to je predsjednik Republike Kasavubu, očito odabravši stranu na koju će se svrstati, 5. rujna proglasio raspuštanje Lumumbine vlade i za novog

13
Vidi: T.M. Franck, J. Carey, L.M. Tondel, Jr., op. cit., str. 17.

14
Vidi: Patris Lumumba, *Pravda o čudovišnom prestupljenju kolonizatorov*, Izdanje Soyuza žurnalistov SSSR, Moskva, 1961.

15
Vidi: D. Marković, op. cit., str. 13.

16
Vidi: T.M. Franck, J. Carey, L.M. Tondel, Jr., op. cit., str. 21.

premijera imenovao J. Illea. Lumumba se, međutim, nije dao zbuniti, već je Kasavubua optužio za veleizdaju i naredio jedinicama da krenu na glavni grad zemlje. Na tu vijest je zapovjedništvo snaga UN zatvorilo sve aerodrome u Kongu, što je praktički onemogućilo Lumumbinim jedinicama da se prebace u Leopoldville i označilo dalju eskalaciju nezakonitog mijesanja snaga UN u unutrašnje stvari Konga.¹⁷ Tjedan dana kasnije Kasavubu je dao uhapsiti Lumumbu, ali ga je odmah zatim oslobodio. Pukovnik J. Mobutu 14. rujna objavio je da vojska preuzima vlast u zemlji.

Istovremeno, zatvorene su sovjetska i češoslovačka ambasada u Leopoldvilleu a osoblju je naređeno da napusti Kongo u roku 48 sati. Sada je već cijeloj svjetskoj javnosti postalo jasno da je »kongoanska kriza« prerasla u neokolonijalističku uzurpaciju i u međublokovski sukob, pri čemu su Ujedinjeni narodi, točnije njezin generalni sekretar i zapovjedništvo snaga UN u Kongu, zauzeli neslavne blokovske pozicije.

U međuvremenu, u SAD došlo je do smjene vlasti, koju je preuzela nova administracija predsjednika Kennedyja, dok je u Kongu, s osnivanjem paralelne Lumumbine vlade u Stanleyvilleu (s tim što je on osobno ostao blokiran u predsjedničkoj palači u Leopoldvilleu!), stvoreno »dvovlašće«. Pri tome je »umjerena« vlada grupe Kasavubu-Mobutu, osnovana 20. rujna u Leopoldvilleu, uživala punu podršku zapovjedništva snaga UN u Kongu.¹⁸

Američki predsjednik Kennedy, prema jednom svom biografu; »... nije želio da Kongo postane drugi Laos, koji će iscrpljivati američku snagu i dobru volju u prašumskom ratu s lokalnim jedinicama koje podržavaju komunisti. Također nije želio da postane druga Kuba, koja bi komunizmu priskrbila strateški važno vojno uporište, golema prirodna bogatstva i plodno tlo za obuku diverzanata i terorista.«¹⁹

U skladu s tim, prozapadna vlada u Leopoldvilleu nastavila je akcije usmjerene na dalje rušenje pozicija premijera Lumumbe, pa je čak došlo i do puškaranja sa snagama UN, koje su čuvala predsjedničku palaču.²⁰ Istovremeno, u New Yorku, na XV zasjedanju Generalne skupštine UN, nesvrstane afro-azijske zemlje i Jugoslavija više su puta poticale raspravu o Kongu i pokušavale preusmjeriti akciju UN u pozitivnom smjeru. U jednom je trenutku SSSR, koji je težište svoje aktivnosti »s terena« u Kongu prebacio u sjedište Ujedinjenih naroda, u liku generalnog sekretara KPSS N. Hruščova, koji je predsjedao sjednicom Generalne skupštine UN, čak zatražio ukidanje funkcije generalnog sekretara UN, odnosno zamjenjivanje sekretara svojevrsnom »trojkom«, koju bi činili predstavnici Zapada, Isto-

17

Taj potez snaga UN kasnije je nazvan »antikomunistički udar gosp. Cordiera« (Mr. Cordier's anticommunist coup), prema predsjedniku UN u Leopoldvilleu A.W. Cordieru, koji je osobno naredio da se zauzme leopoldvilska radio-stanica i zračne luke, i tako omogućio Kasavubuu da »preživi ustavnu krizu« koju je sam izazvao. (Vidi: C.C.O'Brien, *To Katanga and Back: A United Nations Case History*, Grosset-Dunlop, New York, 1962, p. 60.)

18

T.M. Franck, J. Carey, L.M. Tondel, Jr., op. cit., str. 22.

19

Vidi: T. Sorenson, *Kennedy, Harper-Row*, New York, 1965, pp. 636.

20

T.M. Franck, J. Carey, L.M. Tondel, Jr., op. cit., str. 21—22.

ka i nesvrstanih zemalja.²¹ Iako se ovdje radilo o političko-propagandnom potezu, to je bilo možda prvi put da jedna velesila javno priznaje rastuće međunarodnopolitičko značenje nesvrstanih zemalja, koje su se upravo u »kongoanskoj krizi« prvi put uspješno okušale u visokoj međunarodnoj politici, i to kao globalni, samostalan i izvanblokovski faktor. Međutim, lobby zapadnog bloka bio je u to vrijeme u Vijeću sigurnosti, pa i u Generalnoj skupštini još uvijek premoćan.²² Prvoga prosinca premijer Lumumba je iz opkoljene predsjedničke palače u Leopoldvilleu pokušao prijeći u Stanleyville, kojeg je njegov zamjenik A. Gizenga držao pod kontrolom. Međutim, Mobutuove jedinice uspjele su ga uhvatiti i prebaciti u zatvor u Thysville, da bi ga 17. siječnja 1961. predale Combeovim plaćenicima. Oni su ga, čini se, odmah likvidirali, iako je njegova smrt objavljena tek 13. veljače 1961. godine.²³

»Kongoanska kriza« u UN

U prosincu 1960, u jeku imperijalističke manipulacije u Kongu, nesvrstane zemlje čije su jedinice i/ili tehničari činili dio snaga UN najavile su povlačenje svojih odreda, što, međutim, nije bilo dosljedno ostvareno. Američki svjedok događaja u Kongu C.C.O'Brien ustvrdio je kasnije da je u tom trenutku na liniji Sekretarijat UN — Washington — vlade nesvrstanih zemalja zapravo došlo do »prešutnog sporazuma«, prema kojem je svrgavanje Combea, odnosno dokidanje katanške secesije bila cijena koju je Zapad definitivno odlučio »platiti« za priznanje »umjerene«, točnije prozapadne vlade cjelovitog Konga.²⁴ Ovu smjelu ocjenu O'Brien tumači na ovaj način: nesvrstane zemlje Afrike i Azije vrlo su osjetljive na problem secesije jer je on »ugrađen« defekt koji mnogima od njih, s obzirom na etničke i granične probleme, podjednako prijete. Održanje Combeove secesije bio je opasan presedan koji bi u budućnosti mogao postati pravilo za rješavanje kriznih situacija u zemljama u razvoju, pa su sve bile zainteresirane za rušenje Combea, pogotovu od trenutka kada se saznalo za tragičan kraj P. Lumumbe. S druge strane, hipotetički dogovor Zapada i nesvrstanih zemalja Azije i Afrike mogao je biti i odraz stanovitog razočaranja ovih potonjih u prave mogućnosti i motive SSSR-a za podršku nacionalnooslobo-

21

O tome kako se »kongoanska kriza« odvijala u sjedištu UN u New Yorku vidi: R.I. Miller, *Dag Hammarskjöld and Crisis Diplomacy*, Pyramid Books, New York, pp. 266—312.

22

Tako je Generalna skupština UN 22. studenoga 1960. usvojila preporuku verifikaciji punomoćja Kasavubuova predstavnika, sa 54 glasa »za«, 24 »protiv« i 19 »suzdržanih«. Jugoslavija je glasala »protiv«. (Vidi: T.P., *Stav Jugoslavije u vezi sa zaoštavanjem krize u Kongu*, »Jugoslovenski pregleđ«, januar 1961, str. 39.)

23

M.D. Danelan, M.J. Grieve, op. cit., str. 205—206.

24

Vidi: O'Brien, op. cit., str. 58—59.

dilačkom pokretu kolonijalnih naroda. »Kongoanska kriza« pokazala je, naime, problematičnost oslonca na SSSR, koji se u presudnom trenutku povukao i praktičku podršku Lumumbi, odnosno njegovim sljedbenicima zamijenio propagandnom retorikom u Generalnoj skupštini, pregovaranjem s drugom velikom silom i, napokon, orijentacijom na novi, strateški zanimljiviji »slučaj«. Ne treba, naime, zaboraviti da se upravo početkom 1961. godine počela ozbiljno zaoštavati »karijska kriza« oko Kube, na koju je SSSR očito usmjerio svu svoju pažnju, i u Kongu se, naprosto dezangazirao.

SSSR je 14. veljače u Vijeću sigurnosti predložio rezoluciju kojom je trebalo smijeniti generalnog sekretara UN, najavio da ga više ne »pri-znaje« i da će pružiti punu podršku Gizenginoj vladi u Stanleyvilleu. U tome, međutim, nesvrstane zemlje više nisu vidjele prilog rješavanju »kongoanske krize«, pa je njih 12 osnovalo tzv. Pomirbeni komitet za Kongo (Conciliatory Committee on the Congo), koji je 21. ožujka objavio svoj izvještaj. U tom dokumentu nesvrstane zemlje Azije i Afrike, pod vidnim utjecajem stavova konferencija u Abidjanu i u Brazzavilleu, predložile su, pomirljivo i realistički, niz mjera za rješenje »kongoanske krize«, koje su se svodile na zaključak da »...jedino federalistički oblik vlade može očuvati nacionalno jedinstvo i cjelovitost kongoanske vlade«. ²⁵ Nešto prije, 21. veljače, Vijeće sigurnosti prihvatilo je rezoluciju što su je podnijeli Cejlon, Liberija i UAR, u kojoj se također tražio: prestanak vatre, povlačenje belgijskih jedinica iz Konga, istraga o smrti Lumumbe, ponovno sazivanje kongoanskog parlamenta i reorganizacija tamošnje vojske. ²⁶ Ta dva važna dokumenta, što su ih pripremile nesvrstane zemlje, u idućem su razdoblju odredila pravac djelovanja Ujedinjenih naroda u Kongu. Jedan od najspornijih elemenata »kongoanske krize«, katanška secesija ipak se održala još gotovo dvije godine, da bi se napokon okončala 16. siječnja 1963, kad su Katangu zauzele snage UN a M. Čombe podnio ostavku. ²⁷ S tim događajem, unatoč kasnijim ponovljenim političkim krizama u Kongu (pobuna u Stanleyvilleu i vojna intervencija zapadnih sila 1964, vojni udar i Mabutovo osvajanje vlasti krajem 1965), odnos globalnih snaga u vezi s Kongom najzad je uspostavljen: svaka od strana svjetske »trojke«, kako je Hruščov nazvao Zapad, Istok i nesvrstane, mogla je na osnovi »kongoanske krize« obračunati svoj učinak i trenutnu moć. Pouke te raču-nice jednostavne su: *Zapad, vitalno zainteresiran za očuvanje svojih ekonomsko-političkih pozicija i posebno za osiguranje redovite isporuke kongoanskih sirovina, nije štedio sredstva, ali ni obzire da to ostvari; nesvrstane zemlje, iako na samom početku svog okupljanja i međunarodnopolitičkog djelovanja, uspjele su se Zapadu nametnuti kao globalni politički sugovornik i izboriti priznanje, odnosno poštovanje stanovitih međunarodno-pravnih načela, pa i konkretne postupke (rušenje Combea), što bi samo nekoliko godina prije bilo nemoguće i zamisliti.* ²⁸ SSSR je, pak, prvi put

25

Vidi: United Nations Documents, A/47711, Corr. 1, te Addendumi 1. i 2.

26

Vidi: United Nations Documents, S/4722.

27

Vidi: T.M. Franck, J. Carey, L.M. Tondel, Jr., op. cit., str. 52—58.

28

Ovdje mislimo prije svega na doduše povučen ali važan prijedlog Rezolucije pet

dokazao globalni domet svojega vojno-političkog zahvata i najavio još aktivniju ulogu u daljem procesu dekolonizacije, odnosno u borbi za »sfere utjecaja« u zemljama u razvoju. Ako su nabrojani elementi »aktiva« svih zainteresiranih globalnih političkih snaga, na »pasivnoj« strani Zapada svakako treba ubilježiti gubitak Katange, tipične neokolonijalističke tvorevine, stvorene radi perpetuiranja eksploatacije tamošnjih prirodnih bogatstava; na strani nesvrstanih treba ubilježiti spoznaju o realnom stupnju ekonomsko-političkog razvoja Afrike, koji ni 1960. ni dugo vremena poslije neće biti u stanju radikalno obračunati sa snagama prošlosti, a s neokolonijalizmom posebno. Napokon, SSSR-u je »kongoanska kriza« pružila prvo gorko iskustvo s Afrikom; pokazalo se, naime, da trajno osvajanje čvršćih, trajnih pozicija u Africi zahtijeva dugogodišnje idejno-političke pripreme, organizaciju, materijalna ulaganja i dogovarajuće logističke kapacitete, kakve SSSR u tom trenutku nije imao. S druge strane, valjalo je prihvatiti vojno-političke obaveze i rizike na koje, s obzirom na neizvjestan ishod, SSSR nije bio spreman.

zemalja (Jugoslavije, Indije, Indonezije, Gane i UAR) o obnavljanju kontakata između N.S. Hruščova i D. Eisenhowera, zatim na prihvaćenu Rezoluciju 28 zemalja o suradnji država članica UN, o uzdržavanju od akcija koje mogu dovesti do pogoršavanja međunarodne situacije i poduzimanju koraka za osiguranje mira, te, dakako, na čuvenu rezoluciju Generalne skupštine UN 1514 (XV) od 14. prosinca 1960, »Deklaraciju o davanju neovisnosti kolonijalnim zemljama i narodima«. U ovom posljednjem dokumentu svakako treba izdvojiti one njegove akcente koji se izravno odnose na naš predmet istraživanja. U njemu se, naime, među ostalim ističe:

»... Generalna skupština (...) potvrđujući da narodi mogu, za vlastite svrhe, slobodno raspolagati svojim prirodnim bogatstvom i izvorima, bez štete za međunarodnu ekonomsku suradnju, temeljenu na načelu obostrane koristi i međunarodnom pravu (...) izjavljuje da (...) podvrgavanje naroda stranoj vlasti, prevlasti i iskorištavanju predstavlja negiranje temeljnih ljudskih prava, protivno je Povelji Ujedinjenih naroda i zapreka je unapređivanju svjetskog mira i suradnje.« (Vidi: I. Brownlie, ed., *Basic Documents on African Affairs*, Clarendon Press, Oxford, 1971, pp. 365—368).